

Izvještaj sa prvog BH Cochrane simpozija!

Mersiha Mahmić-Kaknjo, Kantonalna bolnica Zenica

Sve je počelo 2003. godine. Dijagnosticirana mi je endometrijoza. Brzo, za manje od 2 godine, što je bilo odlično prolazno vrijeme, čak i u odnosu na skandinavske prilike, gdje je medijan kašnjenja pri postavljanju dijagnoze iznosio više od 5 godina (1). Brzo, čak i za današnje prilike, gdje kašnjenje iznosi prosječno 3.84 godine (2). Mahnito sam preturala po medicinskim knjigama i tražila odgovor šta sad, sa porodičnim životom kojeg sam planirala i studijem medicine kojeg sam privodila kraju. Nisam našla odgovor koji bi mi donio olakšanje i uputu, te sam se okrenula novom mediju koji se polako ali sigurno probijao: internetu. Pritisnuta nevoljom, tražeći najbolje dokaze kako planirati svoj život, nabasala sam na Cochrane, dokazavši ono što će Paul Glasziou ustvrditi 2008. u BMJ-u: *internetski pretraživač je jednako važan kao i stetoskop* (3)! Usput, 2008. sam već drugi put sretno u vlastitoj laboratoriji potvrđivala snagu dokaza: iščekivala sam rođenje drugog djeteta.

Kada sam 2011. prvi put (opet putem interneta) naišla na informaciju da u Splitu postoji ogranak Cochranea, odlučila sam: odsad idem na svaki njihov godišnji simpozij, koji se tradicionalno održava s proljećem u Diklecijanovom gradu. I tako se zadesih godine 2012. u Splitu. Omamljena, slušala sam krasna predavanja o dokazima. Priđe mi profesor Marušić i onako ležerno, kako samo on zna, reče, a što vi ne biste kod nas upisali doktorski studij Medicina zasnovana na dokazima? I tako iz moje ljubavi prema Cochraneu, krenu da se razvija druga ljubav: prema nauci.

Predavači (s desna nalijevo): Filipa Markotić, Ivica Grković, Karmela Krleža-Jerić, Irena Zakarija-Grković, Mersiha Mahmić-Kaknjo, Dario Sambunjak, Mona Naser, Silvia Minozzi, Ahmed Novo, Fadila Sedrarević

U januaru 2014. godine Ljekarska komora Zeničko-dobojskog kantona prepoznala je značaj Cochrane-a, što je formalizirano potpisivanjem prvog BH sporazuma o partnerstvu sa hrvatskim Cochraneom.

Godine 2003. nisam mogla ni sanjati da ću 12.10.2015. biti idejni organizator skupa o perspektivi Cochrane-a i medicine zasnovane u BH, u Sarajevu na Medicinskom fakultetu, i da ću moderirati skupom na kojem će govoriti Tom Jefferson, Silvija Minozzi i Mona Naser. Tom Jefferson je dao prikaz historijskog razvoja sistematskih pregleda na temu oseltamivira, te naglasio važnost tzv. *Hayashi problema*: nisu sve studije publicirane, što ponekad može dovesti do pogrešnih zaključaka. Silvia Minozzi naglasila je kako je BH jedina zemlja u okruženju koja ima besplatan pristup kompletnim Cochrane sistematskim pregledima. Mona Naser je izložila kako se u Cochraneu radi na postavljanju prioriteta za izradu sistematskih pregleda, a osim toga cijelo vrijeme je tweet-ala (#Cochranebosnia). Hvala Mona ☺

Vrlo sam ponosna na podršku zeničke ekipe. Tu su bili predsjednik Ljekarske Komore ZDK, Tarik Kapidžić; zatim Meho Kovačević (naša Ortopedija, podsjetimo se, sjajno stoji: Faruk Hodžić spasio je sezonu ako ne i koljeno trećem na svijetu na 800 m!), Salih Tandir, Sabina Šestić, Damira Kadić, Elida Hadžić. Larisa Gavran bila je učesnica Prvog hrvatskog Cochrane simpozija, a evo sad i prvog BH Cochrane simpozija!

Podrška hrvatskog Cochranea bila je nevjerojatna. Uigrana ekipa, predvođena sa Irenom Zakarija-Grković,

Predsjednik Ljekarske komore ZDK Tarik Kapidžić i Mersiha Mahmić-Kaknjo

svjetskom stručnjakinjom za dojenje, potrudila se da se cijeli skup odigra savršeno. Predavanja su bila, malo je reći, interaktivna. Posebno treba istaći živahnu i konstruktivnu diskusiju, koja je spontano prelazila sa engleskog na bosanski odnosno hrvatski, i obratno.

Dario Sambunjak, Cochraneov oficir za edukaciju i podršku, prisutne je sjajno upoznao sa metodologijom izrade Cochrane sistematskih/sustavnih pregleda. Irena Zakarija-Grković dala je prikaz razvoja Cochranea u Hrvatskoj, ali je osim promotivnih materijala iz Beča, gdje je održan 23.godišnji svjetski skup Cochrane fanova – Cochrane Kolokvij, donijela i lijepe vijesti: diskutiralo se i o mogućnosti formiranja ogranka Cochranea u BH! Ivica Grković prisutne je oduševio i nasmijao predavanjem o portalu Dokazi u medicini (<http://dokaziu medicini.hr/>) u kojem grupa naučnika iz Hrvatske odgovara na pitanja građana o učinkovitosti „alternativnih“ metoda liječenja. U ovom projektu sudjeluju i dvije BH naučnice: Filipa Markotić iz Mostara i moja malenkost. Osim toga, predstavio je i knjigu „Gdje su dokazi“ koju toplo preporučujem vašoj pažnji (besplatno dostupna na <http://hr.testingtreatments.org/procitajte-knjigu-gdje-su-dokazi/>). Viber-om nas bodrila i Livia Puljak, koja nije mogla nazočiti skupu zbog ranije preuzetih obaveza, a „glavna i odgovorna“ je za oba navedena projekta.

Posebno sam ponosna na izvrstan nastup svoje kolegice Filipe Markotić iz Mostara, koja je pričala o značaju dokaza najvišeg ranga u hijerarhiji: sistematskih/sustavnih pregleda. Moja prezentacija ukratko je predstavila potencijalni značaj i ograničenja upotrebe Esencijalne liste lijekova Svjetske zdravstvene organizacije i Cochrane sistematskih pregleda u izradi nacionalne liste esencijalnih lijekova. Izvrsno i vrlo atraktivno je svoje iskustvo upotrebe Cochrane metodologije u izradi sistematskog pregleda prenio i Nermin Salkić iz Tuzle. Posebno zapaženo predavanje imala je sarajevska diplomantica, kanadska i hrvatska naučnica, Karmela Krleža-Jerić, koja je predstavila rad IMPact opservatorija koji promatra promjene u kulturi dijeljenja podataka iz kliničkih istraživanja. Fadila Serdarević prisutne je upoznala sa iskustvima na izradi kliničkih smjernica/vodilja u BH. Ahmed Novo, direktor Agencije za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu FBH, predstavio je rad Agencije; vrlo je važno da je kao čelni čovjek ustanove zadužene za kvalitet u zdravstvu prepoznao značaj Cochrane sistematskih pregleda. Uposlenici AKAZ-a i Medicinskog fakulteta u Sarajevu savršeno su odgovorili svih tehničkim i organizacionom izazovima koje je donio ovako ambiciozno zamišljen događaj, te

Irena Zakarija Grković, suvoditeljica Hrvatskog Cochrane-a i Mersiha Mahmić-Kaknjo, moderatorica prvog BH Cochrane Simpozija

im svima toplo zahvaljujem. Posebno se zahvaljujem direktoru Kantonalne bolnice Zenica, Rasimu Skomorcu, koji mi je dao u zadatak da dostojno predstavim Bolnicu, kao i pomoćniku direktora za medicinska pitanja Harunu Hodžiću na njegovoj kontinuiranoj i bezrezervnoj podršci u širenju medicine zasnovane na dokazima.

Od krucijalnog je značaja što je vodstvo Medicinskog fakulteta prepoznalo značaj Cochranea, na čemu treba zahvaliti dekanesi Almiri Hadžović-Džuvo.

Osim toga, važno je spomenuti podršku i Ministarstava civilnih poslova BH, te federalnih Ministarstava zdravstva i obrazovanja.

Najznačajnije što je ovaj skup postigao jest okupljanje BH snaga. Najljepša hvala kolegama i kolegicama iz Sarajeva, Tuzle, Mostara i cijele BH koji su prisustvovali skupu, te svaki na svoj način doprinijeli ovom veličanstvenom trenutku. Nadamo se da ćemo do sljedećeg skupa uspjeti iskoristiti velik dio rezultata rada Hrvatskog Cochranea, te, u iščekivanju formiranja BH Cochrane ogranka, već početi sa aktivnostima koje se očekuju od Cochrane ogranka. Nadamo se da ćemo u tome imati podršku svih segmenata društva.

Važno!

- Medicina zasnovana na dokazima – Evidence Based Medicine (EBM) predstavlja svjesnu, razumnu upotrebu najboljih dostupnih dokaza pri donošenju odluka o skrbi za pojedinačnog pacijenta.
- Dokazi nisu sveto slovo, a ni recept. Oni samo upućuju na najvjerojatniji ishod.
- Često postoji više odluka vezanih za konkretni problem.
- Mnoga važna pitanja u medicini još nisu definitivno razriješena.
- Najsnažniji nivo dokaza u medicini predstavlja sistematski/sustavni pregled literature.
- Međutim, i njegova snaga ponekad može biti smanjena. Niti se sve studije završe, niti se sve završene studije publiciraju.
- Vrlo je važno dokaze kombinirati sa iskustvom ordinirajućeg ljekara i preferencijama pacijenta.
- Nisu sve preporuke u smjernicama najvišeg nivoa dokaza, mnoge su i mišljenja (expert opinion) – najniži dokaz u hijerarhiji.

Korisna stranica:

<http://croatia.cochrane.org/hr>

Više o EBM saznajte na

<http://akaz.ba/EBM/EBM.html>

Reference:

1. Husby GK, Haugen RS, Moen MH. Diagnostic delay in women with pain and endometriosis. Acta Obstet Gynecol Scand. 2003; 82(7):649-53.
2. Santos TM, Pereira AM, Lopes RG, Depes Dde B. Lag time between onset of symptoms and diagnosis of endometriosis. Einstein (Sao Paulo). 2012; 10(1):39-43.
3. Glasziou P. Evidence based medicine and the medical curriculum. BMJ 2008;337:a1253. Dostupno na: http://discovery.ucl.ac.uk/48124/1/48124_Evidence%20based%20medicine%20and%20the%20medical%20curriculum_2008.pdf

Informacije iz SSS DMiS ZDK

Husremović Haris

Poštovane kolege,

U jednom od prethodnih izdanja Biltena objašnjeni su suština i ciljevi djelovanja Samostalnog strukovnog sindikata Doktora medicine i stomatologije ZDK. Shodno tim ciljevima, u proteklom periodu provodjene su stalne aktivnosti u pokušaju poboljšanja uslova rada u zdravstvu, ali i materijalnog statusa doktora.

Najveći pomaci su bili postignuti tokom 2014.godine. U ljetnom periodu 2014.godine u više navrata su vođeni razgovori sa Premijerom i Vladom ZDK, sa Ministricom zdravlja ZDK, te sa predstavnicima Sindikata radnika zaposlenih u zdravstvu. Konačno je to rezultiralo konkretnim pomacima u našim aktivnostima.

Naime, tokom prve polovine te godine zbog poznatih februarskih protesta, kasnije poplava u maju, došlo je do privremenog prekida naših razgovora s predstavnicima Vlade. Naravno, u tom periodu su upućene pomoći kolegama koji su bili direktno oštećeni u nepogodama,

a nastavljeno je obezbjeđivanje redovnih pomoći na osnovu bolovanja (prema Pravilniku).

U narednom periodu, zbog izuzetno teške situacije i javljene blokade rada Kantonalne Bolnice, na našu inicijativu je održano nekoliko sastanaka, u kojima su učestvovali Vlada ZDK, predstavnici Sindikata, predstavnici Rudnika ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja, gdje je po ko zna koji put naglašeno neispunjavanje obaveza od strane Rudnika (i drugih subjekata) prema zdravstvu.

U nastavku, nakon što je Federalni Sindikat radnika zaposlenih u zdravstvu pojačao aktivnosti oko promjene Kolektivnog ugovora, bez uključenja našeg Sindikata, održano je više sastanaka sa Ministricom zdravlja ZDK i predstavnikom Vlade ZDK u pregovorima oko promjene i dopune Kolektivnog ugovora. Naglašeno je da promjena KU-a ne može biti ostvarena bez učešća našeg Sindikata, uz osvrt na ranije date zahtjeve oko